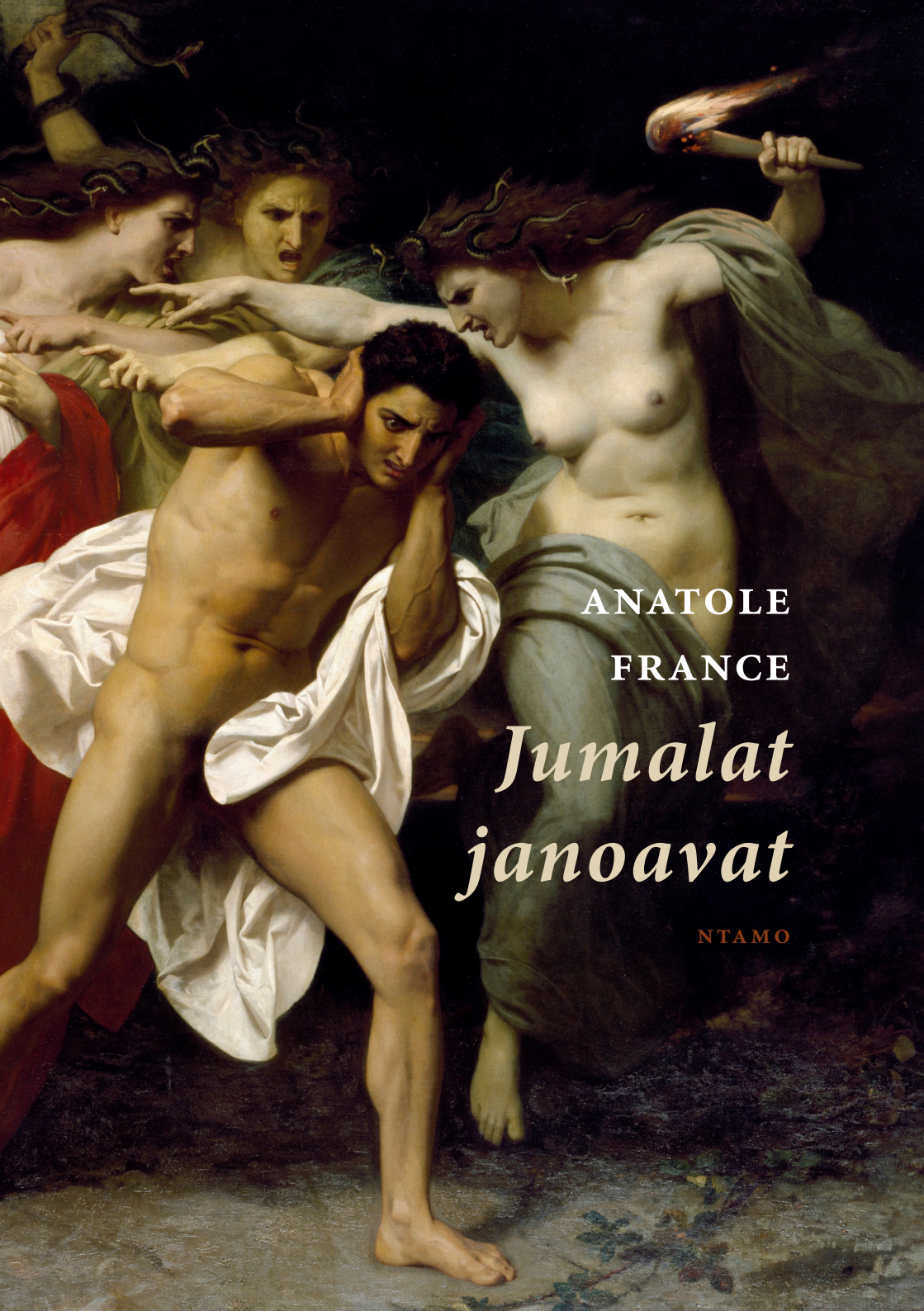

ANATOLE
FRANCE

*Jumalat
janoavat*

NTAMO

Jumalat janoavat

ANATOLE
FRANCE

Jumalat janoavat

ROMAANI

Suomentanut
L. Onerva

NTAMO
Helsinki
2 0 2 4

UUSINTAPAINOS ORIGINAALISTA

Anatole France, *Jumalat janoavat* (Les dieux ont soif, 1912).
Suom. L. Onerva. Otava, Helsinki 1918.

ISBN 978-952-215-910-6

KANSI & TAITTO

Göran de Kopior

KANNEN KUVA

William-Adolphe Bouguereau, *Orestes kostottarien piirittämänä*
(Oreste cerné par les furies, 1862), 278 x 227 cm, öljy kankaalle,
Wikimedia Commons

VALMISTAJA

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

NTAMO

Helsinki 2024

www.ntamo.net

I

Taidemaalari Évariste Gamelin, Davidin oppilas, Pont-Neuf-piirin eli aikaisemmin Henrik IV:n piirin jäsen, oli aikaisin aamulla lähtenyt Barnabiittikirkkoon, joka jo kolme vuotta, 21. toukokuuta 1790 lähtien, oli ollut piirin yhteisenä kokouspaikkana. Tämä kirkko oli ahtaalla ja pimeällä paikalla lähellä Oikeuspalatsin aitausta. Ajan rappeuttamasta ja ihmiskäden runtelemasta julkipuolesta, jota koristi kaksi klassillista pylväsriiviä, nurinkäännetyt olkakivet ja *pot à feu*, oli kaikki uskonnolliset vertauskuvat lyöty rikki, ja sisäänkäytävän päällä oli mustin kirjaimin tasavallan tunnuslause: VAPAAUS, TASA-ARVOISUUS, VELJEYS TAI KUOLEMA.

Évariste Gamelin astui sisälle kirkkoon: nämä samat holvit, jotka ennen olivat kuulleet Pyhän-Paavalin neuvoston pappien kapeahihmaisissa kuorimekoissa laulavan pyhää messua, näkivät nyt punalakkisten isänmaanystävien kokoontuvan suojaansa valitsemaan kunnallisia virkamiehiä ja neuvottelemaan piirin asioista. Pyhimykset oli heitetty pois seinäkomeroistaan, ja niiden sijalle oli asetettu Brutuksen, Jean-Jacques'in ja Lepeletier'n rintakuvia. Tyhjäksi ryöstetylle alttarille oli pystytetty ihmisoikeuksien taulu.

Tässä kirkkoholvissa pidettiin yleisiä kokouksia kaksi kertaa viikossa kello viidestä iltapäivällä kello yhteentoista illalla. Saarnastuolia, joka oli koristettu kolmivärisellä kansallislipulla, käytettiin puhujalavana. Vastapäätä, ”epistolan puolella”, kohosi karkeatekoinen naisten ja lasten olinpaikaksi tarkoitettu lava, sillä näitä viimeksimainittuja oli myöskin aina runsaasti saapuvilla kokouksissa. Tuona aamuna istui Place de Thionvillen puuseppä, kansalainen Dupont vanhempi, eräs valvontavaliokunnan kahdestatoista jäsenestä, punaisessa lakissa ja lyhytliepeisessä *carmagnole*-takissa erään kirjoituspöydän ääressä, saarnastuolin juurella. Pöydällä oli pullo ja laseja, mustetolppo ja paperivihko, joka sisälsi konventille aiotun anomuksen kahdenkymmenen kahden arvottoman jäsenen erottamisesta.

Évariste Gamelin tarttui kynään ja kirjoitti nimensä alle.

– Tiesinhän minä, sanoi käsityöläisvirkamies, – että sinä tulisit antamaan nimesi, kansalainen Gamelin. Sinä olet puhdasverinen. Mutta piiri ei ole lämmennyt asialle; siltä puuttuu ryhtiä.

Olen ehdottanut valvontavaliokunnalle, ettei se antaisi kansalais-todistuksia muille kuin niille, jotka kirjoittavat anomuksen alle.

– Minä olen valmis, sanoi Gamelin, – kirjoittamaan alle vaikka verelläni liittolaispetturien tuomion. He ovat tahtoneet Marat’n kuolemaa: kuolkoot siis!

– Välinpitämättömyys juuri vie meidät turmioon, vastasi Dupont vanhempi. – Meidän piiriimme kuuluu yhdeksänsataa äänioikeutettua jäsentä, ja heistä saapuu kokouksiin tuskin viittäkymmentä. Eilen meitä oli vain kaksikymmentäkahdeksan.

– Siinä tapauksessa täytyy, huudahti Gamelin, – sakon uhalla pakottaa kansalaiset tulemaan!

– Hm, mutisi puuseppä rypistäen silmäkulmiaan, – jos he saapuisivat kaikki, jäisivät isänmaanystävät vähemmistöön... Kansalainen Gamelin, etkö tahdo ottaa pientä lasia viiniä kaikkien oikeiden sanskulottien terveydeksi?...

Kirkon seinälle, ”evankeliumin puolelle”, oli suurin kirjaimin kirjoitettu seuraavat sanat: SIVIILIVALIOKUNTA, VALVONTAVALIOKUNTA, HYVÄNTEKEVÄISYYSVALIOKUNTA, ja kunkin sanan alla näkyi musta käsi, jonka etusormi osoitti kuoriin päin. Muutaman askelen päässä siitä oli entisen sakariston ovi ja sen päällä seuraava kirjoitus: SOTILASVALIOKUNTA. Gamelin työnsi oven auki ja näki sakaristossa valiokunnan sihteerin par’aikaa kirjoittelemassa jotakin ison pöydän ääressä, joka oli yltä päältä kuormitettu kirjoilla, papereilla, teräsharkoilla, patruunilla ja salpietaripitoisilla muranäytteillä.

– Terve, kansalainen Trubert. Miten jaksat?

– Minä?... Minä jaksan erinomaisesti.

Sotilasvaliokunnan sihteeri Fortuné Trubert antoi aina muuttumattomasti tämän saman vastauksen kaikille, jotka huolehtivat hänen terveydestään, vähemmän antaakseen tietoja voinnistaan kuin katkaistakseen lyhyeen kaikki keskustelut tästä aiheesta. Hän oli vasta kaksikymmentäkahdeksanvuotias, mutta kuiva kuin kapakala, melkein kaljupäinen ja köyryselkäinen, ja hänen poskipäillään hehkui kaksi punaista täplää. Hän oli optikko Quai des Orfèvres’in varrelta ja omisti hyvin vanhan liikkeen, jonka hän ’91 oli luovuttanut eräälle monivuotiselle apulaiselleen voidakseen itse kokonaan käyttää aikansa kunnallisiin tehtäviin. Suloiselta äidiltään, joka oli kuollut kaksikymmentävuotiaana

ja jota muutamat korttelin vanhukset vielä liikuttuneina muistelivat, hän oli perinyt kauniit, lempeät ja intohimoiset silmänsä, kalpeutensa ja kainoutensa. Isältään, kuninkaan hovi-optikolta, joka myös oli kuollut samaan tautiin jo ennen kolmattakymmentä ikävuottaan, hän oli saanut rehellisen ja ahkeran mielenlaatunsa.

Keskeyttämättä kirjoitustaan hän kysyi:

– Ja sinä, kansalainen, kuinka sinä voit?

– Hyvin. Mitä uutta?

– Ei minkäänlaista. Kuten näet, on kaikki täällä hyvin rauhallista.

– Ja millainen on tilanne?

– Yhäti samanlainen.

Tilanne oli mitä hirvittävin. Tasavallan paras armeija saarrettuna Mainzissa, Valenciennes piiritystilassa, Fontenay vendéelaisten vallassa, Lyon kapinassa, Cévennes samoin, rajat auki espanjalaisille, kaksi kolmattaosaa maasta vihollisten tai kapinallisten hallussa ja itävaltalaiset kanuunat uhkaamassa Pariisia, jossa ei ollut rahaa eikä leipää.

Fortuné Trubert kirjoitteli tyynesti eteenpäin. Kaikki piirit olivat kunnan määräyksestä velvoitetut värväämään yhteensä kaksitoistatuhatta sotamiestä Vendéehen lähetettäväksi, hän valmisti sen vuoksi ohjeita värväyslistojen laatimista ja aseistamistoimenpiteitä varten sen sotilasmäärän kokoamiseksi, joka Pont-Neuf-piirin, s.o. entisen Henrik IV:n piirin, tuli hankkia. Kaikki sotilaskiväärit oli luovutettava rekryyteille. Piirin kansalliskaarti saisi aseistautua metsästuspyssyillä ja keihäillä.

– Tuon sinulle tässä, sanoi Gamelin, – luettelon niistä kirkonkelloista, jotka on lähetettävä Luxemburgiin kanuunoiksi valettaviksi.

Évariste Gamelin oli kirjoitettu piirin aktiiviseksi jäseneksi, vaikka hän ei omistanutkaan yhtään *souta*. Laki myönsi yleensä tämän etuoikeuden ainoastaan niille kansalaisille, jotka olivat kyllin rikkaita maksaakseen kolmea työpäivää vastaavan rahaveron, ja asianomaiselta vaadittiin kokonaista kymmenen työpäivää, ennenkuin hän valitsijamiehestä saattoi päästä vaalikelpoiseksi. Mutta Pont-Neuf-piiri, joka asetti tasa-arvoisuuden yli kaiken ja muutenkin oli arka itsemääräämisoikeudestaan, piti ääni-

oikeutettuna ja vaalikelpoisena jokaista kansalaista, joka oli omilla varoillaan kustantanut itselleen kansalliskaartilaisen puvun. Näin oli laita myös Gamelinin, joka oli toimiva kansalainen piirissään ja sotilasvaliokunnan jäsen.

Fortuné Trubert laski kynän kädestään.

– Kansalainen Évariste, mene konventtiin ja pyydä, että meille annetaan määräys tutkia maaperä kellareissa ja erottaa pois mura ja muurilaasti saadaksemme salpietaria. Ei riitä, että meillä on kanuunoita, meillä täytyy myös olla ruutia.

Muuan pieni kyttyräselkäinen mies, kynä korvan takana ja paperi kädessä, astui nyt entiseen sakaristoon. Se oli kansalainen Beauvisage valvontavaliokunnasta.

– Kansalaiset, hän sanoi, – olemme saaneet huonoja uutisia: Custine on tyhjentänyt Landaun.

– Custine on kavaltaja! huudahti Gamelin.

– Hänet on mestattava, sanoi Beauvisage.

Vähän hengästyneellä äänellään ja tyynenä kuten tavallisesti alkoi Trubert selittää:

– Konventti ei turhan tähden asettanut yhteishyvänvaliokuntaa. Se on tutkiva Custinen käyttäytymistä. Jos hän on kykenemätön tai petturi, on hänen sijaansa asetettava sellainen kenraali, joka on päättänyt voittaa ja *ça ira*!

Hän selaili papereita ja silmäili niitä väsynein katsein:

– Jotta kaikki sotilaamme täyttäisivät velvollisuutensa empimättä ja horjumatta, heidän täytyy olla varmat siitä, että heidän kotiinjäneiden omaistensa asema on turvattu. Jos siis sinäkin, kansalainen Gamelin, olet samaa mieltä, täytyy sinun ensi kokouksessa kannattaa minun ehdotustani, sitä nimittäin, että hyväntekeväisyysvaliokunta yhdessä sotilasvaliokunnan kanssa ryhtyisi toimenpiteisiin niiden hätääkärsivien perheiden avustamiseksi, joilla on joku omainen armeijassa.

Hän hymyili ja hyräili:

– *Ça ira! Ça ira!*

Tämä vaatimaton piirivaliokunnan sihteeri, joka maalaa mattoman puupöytänsä ääressä teki työtä kaksitoista, jopa neljäkintoista tuntia päivässä, ei huomannut laisinkaan sitä suhteettomuutta, mikä oli olemassa tuon äärettömän suuren tehtävän ja hänen pienten keinojensa välillä, siinä määrin hän tunsu omikseen

kaikkien isänmaanystävien yhteiset ponnistukset, siinä määrin hän tunsii olevansa yhtä kansakunnan kanssa, siinä määrin sulautui hänen elämänsä suuren kansan elämään. Hän oli niitä, jotka jokaisen tappionkin jälkeen intomielin ja kärsivällisinä tekivät työtä tuon mahdottoman ja varman voiton hyväksi. Sentähden heidän täytyi voittaa. Nämä mitättömät, tuntemattomat miehet, jotka olivat syösseet kuningasvallan, kumonneet koko vanhan maailmanjärjestyksen, tuollainen Trubert, pieni kaukoputkien rakentaja, tuollainen Évariste Gamelin, huomaamaton maalari, eivät odottaneet minkäänlaista sääliä vihollisiltaan. Heillä ei ollut valittavana muuta mahdollisuutta kuin voitto tai kuolema. Siitä heidän hehkuva intonsa ja heidän järkkymätön tyyneytensä.

II

Tultuaan ulos Barnabiittikirkosta Évariste Gamelin lähti kävelemään Place Dauphinelle päin, joka erään valloittamattoman kaupungin kunniaksi oli ristitty Place de Thionvilleksi.

Tämä tori, joka sijaitsi Pariisin vilkasliikkeisimmässä kaupunginosassa, oli viimeisen vuosisadan kuluessa paljon menettänyt kauniista ulkonäöstään. Ne tyylikkää, punaisesta tiilestä kyhätty ja valkoisilla kivivöillä koristetut talot, jotka Henrik IV:n aikana oli rakennettu torin kolmelle sivustalle korkeita virkamiehiä varten, olivat vaihtaneet ylhäiset liuskakivikattonsa kahteen tai kolmeen kurjaan, rapattuun kerrokseen, tai ne oli myös hävitetty pois maata myöten ja korvattu hyvin vähän edustavilla, huonosti kalkituilla taloilla, joten tällä paikalla nyt näkyi ainoastaan epäsäännöllisiä, köyhiä ja likaisia julkisivuja täynnä lukemattomia pieniä, erimuotoisia ikkunoita, joita kukkaruukut, lintuhäkit ja kuivamaan ripustetut vaatteet elähdyttivät. Näissä taloissa asui suuri joukko käsityöläisiä, kultaseppiä, kaivertajia, kelloseppiä, optikkoja, kirjanpainajia, liinaompelijattaria, muotiompelijattaria, pesijättäriä, ja muutamia vanhoja lakimiehiä, jotka olivat säästyneet siltä myrskyltä, joka lakaisi pois kuninkaallisen oikeuslaitoksen.

Oli aamu ja oli kevät. Aamunraikkaat auringonsäteet, huumavat kuin makea viini, leikittelivät talojen seinillä ja hiipivät hyväillen ullakkojen komeroihin. Kaikki ikkunansuojukset oli vedetty ylös ja niiden alta pisti esiin emännöitsijöiden pörröisiä päitä. Vallankumoustribunaaalin sihteeri, joka oli lähtenyt kotiaan mennäkseen toimeensa, taputteli ohimennessään poskelle muutamia lapsia, jotka leikkivät puiden alla. Pont-Neufillä kuului huudettavan kurjan Dumouriez'n petosta.

Évariste Gamelin asui Quai de l'Horlogen lähellä eräässä Henrik IV:n aikuisessa talossa, joka vieläkin olisi ollut sängen mukiinmenevän näköinen ilman sitä pientä tiilipeittoista ullakko-kerrosta, joka siihen oli lisätty viimeistä edellisen tyrannin aikana. Tämä jollekulle vanhalle parlamentin jäsenelle kuulunut hotelli oli tehty soveliaaksi porvaris- ja käsityöläisperheille lyömällä siihen lujasti väliseiniä ja aitauksia. Täten esimerkiksi kansalainen

Remacle, portinvahdi ja räätäli, oli saanut asuakseen sekä korkeuden että leveyden puolesta kovin tyypistetyin välikerran, jossa hänet lasiovesta saattoi nähdä istuvan työpöydällään jalat ristissä ja päälaki kiinni katossa neulomassa kansalliskaartin univormua, sillä aikaa kun naiskansalainen Remacle, jonka uunilla ei ollut muuta savutorvea kuin porraskäytävä, myrkytti muilta vuokralaisilta ilman paistinkäryllään ja pikku Joséphine, heidän tyttärensä, yltä päältä siirapin tahrimana, mutta kauniina kuin päivä istui oven kynnyksellä ja leikki Moutonin, puusepän, koiran kanssa. Naiskansalainen Remacle, joka sekä povensa ja lantioitensa että sydämensä puolesta oli laaja ja ylitsevuotavaisen runsas, luultiin lahjoittavan suosiotaan naapurilleen, kansalainen Dupont vanhemmalle, joka oli eräs valvontavaliokunnan kahdestatoista jäsenestä. Ainakin epäili hänen miehensä sitä vahvasti, ja Remacle-puolisot täyttivät usein koko talon riita- ja sovinto-kohtaustensa metelillä. Ylemmässä kerroksessa asui kansalainen Chaperon – kultaseppä, jolla oli myymälä Quai de l’Horlogen varrella –, lisäksi eräs nuori lääkärinkokelas, eräs asianajaja, eräs kullantakoja ja useita Oikeuspalatsin virkamiehiä.

Évariste Gamelin nousi vanhoja portaita ylös aina neljänteen ja viimeiseen kerrokseen asti, jossa oli hänen työpajansa sekä hänen äitinsä huone. Siihen päättyivät nelikulmaisilla kivilaatoilla reunustetut puuportaat, jotka jatkoivat ensimmäisten kerrosten leveätä kivistä porraskäytävää. Seinää vasten asetetut tikapuut johtivat ullakolle, josta par’aikaa laskeutui alas muuan vanhahko, pyylevä, punakka ja kukoistavakasvoinen mies vaivalloisesti koettaen pysyttää sylissään suunnattoman suurta kääröä samalla hyräillen:

Palvelijain, palvelijain, kadotin, kadotin...

Keskeyttäen laulunsa hän toivotti kohteliaasti hyvää päivää Gamelinille, joka tervehti häntä veljellisesti ja auttoi häntä kantamaan kääröä alas, josta palveluksesta vanhus lämpimästi kiitti häntä.

– Tässä on, hän sanoi tarttuen uudestaan taakkaansa, – paperinukkeja, jotka juuri aion viedä leikkikalukauppiaille Rue de la Loille. Tämän käärön sisällä on kokonainen nukkekansa:

minä olen niiden luoja, ne ovat saaneet minulta katoavaisen ruumiin, tunteettoman ilolle ja tuskalle. Minä en ole antanut niille ajatuksen lahjaa, sillä minä olen hyvä jumala.

Tämä mies oli kansalainen Maurice Brotteaux, entinen veronvuokraaja ja entinen aatelismies: hänen isänsä, joka oli rikastunut välityspalkkioilla, oli ostanut itselleen kuninkaallisen viran ja tullut aateloiduksi. Vanhoina hyvinä aikoina oli Maurice Brotteaux'n nimenä monsieur des Ilettes ja hän toimeenpani hotellissaan Rue de la Chaisen varrella hienoja illallisia, joiden loistoa vielä lisäksi kaunis madame de Rochemaure, erään lainvalvojan rouva, oli kohottamassa silmiensä säteilyllä; hän oli erinomainen nainen, jonka kunnianarvoisaa uskollisuutta vastaan ei ollut vähintäkään muistuttamista niin kauan kuin vallankumous jätti Maurice Brotteaux des Ilettes'in aseman, korot, hotellin, maatilat ja nimen koskemattomiksi. Vallankumous riisti ne sittemmin kaikki häneltä pois. Hän ansaitsi sen jälkeen elatuksensa maalamalla muotokuvia porttikäytävissä, paistamalla pannukakkuja ja omenamunkkeja Quai de la Mégisserieillä, kirjoittamalla puheita kansanedustajille ja antamalla tanssitunteja nuorille naiskansalaisille. Tätä nykyä Maurice Brotteaux, jonka koko omaisuuden muodosti liimapurkki, purjelankakerä, vesivärilaatikko ja muutamat pahvipalaset, valmisteli pienessä ullaikkokamarissaan, jonne täytyi kivuta tikapuiden avulla ja jossa ei mahtunut seisomaan suorana, pahvisia nukkeja, jotka hän myi suurille leikkikalukauppiaille. Nämä vuorostaan myivät ne niille katukaupustelijoille, jotka vaeltelivat pitkin Champs-Élysées'tä roikutellen noita somia esineitä pitkän kepin nenässä ja herättäen kaikissa pikkulapsissa villasta mielenkiintoa. Yleisistä levottomuuksista ja häntä kohdanneesta suuresta onnettomuudesta huolimatta hän oli säilyttänyt ihmeteltävän sielunrauhan; virkistyksekseen hänen oli tapana lukea Lucretiusta, jota hän aina kuljetti mukanaan pitkän nuuskanruskean takkinsa aukiammottavassa taskussa.

Évariste Gamelin työnsi vähän asuntonsa ovea, joka heti aukeni. Hänen köyhyytensä oli säästänyt hänet kaikilta lukko-huolilta, ja kun hänen äitinsä vanhasta tottumuksesta pani oven salpaan, sanoi hän aina: "Mitä se hyödyttää? Eihän kukaan toki varasta hämähäkinverkkoja... ei minun enempää kuin muidenkaan." Hänen ateljeessaan virui kasoittain paksun tomupeiton

alla tai seinään päin käännettyinä maalauksia hänen alkuajoiltaan, jolloin hän vielä vallitsevan muodin mukaisesti maalasi keimailevia rakkauskohtauksia loihtien kankaalle esiin siloisin ja aroin siveltimenvedoin tyhjiä nuolikontteja ja lentoon lehahtavia lintuja, vaarallisia lemменleikkejä ja onnen unelmia, käärien ylös hanhienvartijattarien helmoja ja koristellen ruusuilla paimen-tyttöjen povia.

Mutta tämä maneer ei sopinut laisinkaan hänen luonteelleen. Nämä kylmästi maalatut kohtaukset todistivat maalarin auttamatonta siveellisyyttä. Taiteenymmärtäjät eivät olleet antaneet pettää itseään, ja Gamelinillä ei ollut koskaan ollut menestystä eroottisena maalarina. Vaikka hän ei vielääkään ollut saavuttanut kolmattakymmentä ikävuottaan, tuntuivat nämä aiheet hänestä nyt periytyvän ikiammoisilta ajoilta. Hän tunsi selvästi, että ne kuvastivat kuninkuuden aikaista rappeutumista ja olivat hoviturmeluksen häpeällisiä ilmaisuja. Hän soimasi itseään siitä, että oli harjoittanut tätä halveksittavaa taidelajia ja siten antanut näytteitä orjuuden alentamasta luomiskyvystä. Nyt, ollen vapaan kansan jäsen, hän luonnosteli voimakkain vedoin vapauden jumalattaria, Ihmisoikeuksia, Ranskan hallitusmuotoja, tasavallan Hyveitä, kansanomaisia Herkuleksia, jotka lyövät alas tyranniuden lohikäärmeen, ja näihin töihin hän valoi koko isänmaanrakkautensa hehkun. Mutta valitettavasti ei hän tällä toimella ansainnut elustaan. Aika oli huono taiteilijoille. Syy ei suinkaan ollut konventin, joka kaikkialta nostatti armeijoita kuninkaita vastaan, joka ylpeänä, järkähtämättömänä ja päättäväisenä koko yhteenliittoutuneen Euroopan edessä, mutta uskottomana ja julmana itselleen, raateli itseään omin käsin, joka asetti hirmuvallan päiväjärjestykseen perustaen kapinoitsijoiden rankaisemista varten erityisen heltyvätömän tribunaalin, antaen sen saaliiksi pian omat jäsenensäkin, ja joka samalla aikaa tyynenä, harkitsevana, tieteen ja kauneuden ystävänä uudisti almanakan, perusti ammattikouluja, julisti maalaus- ja kuvanveistokilpailuja, määräsi palkintoja innostaakseen taiteilijoita, järjesti vuotuisia taidenäyttelyjä, avasi Museumin ja Ateenan ja Rooman esimerkkiä noudattaen leimasi ylevyydellä kaikki julkiset ilo- ja surujuhlat. Mutta ranskalainen taide, joka aikaisemmin oli levinnyt niin paljon Englantiin, Saksaan, Venäjälle ja Puolaan, ei päässyt enää ulkomaiden markkinoille.

Maalauksen ystävät, taiteenharrastajat ja -ymmärtäjät, ylhäiset herrat ja rahamiehet olivat kadottaneet omaisuutensa, lähteneet maasta pois, tai sitten he lymyilivät. Ne henkilöt taaskin, jotka olivat rikastuneet vallankumouksesta, talonpojat, jotka olivat saaneet käsiinsä valtion tiluksia, rahakeinottelijat, sotajoukkojen hankitsijat, Palais-Royalin pelipankin hoitajat, eivät vielä uskaltaneet näyttää varallisuuttaan eivätkä muutenkaan välittäneet maalauks-taiteesta tuon taivaallista. Tarvittiin tosiaan Regnault'in maine tai nuoren Gérard'in taitavuus jonkin taulun myymiseen. Greuze, Fragonard, Houin olivat tulleet rutiköyhiksi. Prud'hon elätti vai-voin vaimonsa ja lapsensa piirustamalla aiheita, joiden mukaan Copia sitten teki kaiverruksia. Isänmaalliset maalarit Hennequin, Wicar, Topino-Lebrun näkivät nälkää. Gamelin, joka ei voinut suorittaa taulusta aiheutuvia kustannuksia, kun hänellä ei ollut varaa maksaa mallia eikä ostaa värejä, oli jättänyt melkein alku-luonnokseksi suuren maalauksensa *Raivottaret vainoavat tyrannia manalassa*. Sen yliluonnollisessa koossa olevat, keskeneräiset ja hirvittävät hahmot ja viheriäiset käärmekiemurat terävine, käy-rine, kaksiteräisine kielineen täyttivät puolen ateljeeta. Etualalla, vasemmalla, nähtiin laiha ja kauhea Kharon venheessään, vaikut-tava ja hyvin maalattu palanen, mutta liaksi koulutyötä. Paljon enemmän luomisvoimaa ja luonnollisuutta oli eräässä pienikokoi-semmassa, mutta myöskin keskeneräisessä taulussa, joka riippui ateljeen parhaiten valaistulla paikalla. Se kuvasi Orestesta, jota hänen sisarensa Elektra tuki tuskan vuoteella. Tuon nuoren tytön nähtiin siinä liikuttavalla eleellä silittävän syrjään hiuskiharoita veljensä silmiltä. Oresteen pää oli traagillinen ja kaunis, ja siinä saattoi huomata jonkinlaista yhdennäköisyyttä maalarin omien kasvonpiirteiden kanssa.

Gamelin heitti usein murheellisen silmäyksen tähän teokseen, välistä hänen maalauskiihkoa värisevät kätensä ojen-tuivat Elektran leveästi hahmoteltuun kuvaan päin ja putosivat jälleen voimattomina alas. Taiteilija hehkui sisäistä innostusta ja hänen sielunsa kurkotti suurtekoja kohti. Mutta hänen täytyi tuhlata voimansa tilaustoihin, jotka hän suoritti puolikuntoisesti, sentähden että hänen oli pakko tyydyttää yleisön makua ja myös sentähden, että hän ei osannut pikkuseikkoihin painaa nerouden leimaa. Hän piirusteli pieniä allegorisia sommitelmia. Niiden

mukaan hänen toverinsa Desmahis verraten taitavasti teki mustia ja värillisiä vaskipiirroksia, jotka muuan kuvakauppias Rue Honorén varrella, kansalainen Blaise, osti polkuhintaan. Mutta kaiverruksien kauppa kävi yhä huonommin, sanoi Blaise, joka viime aikoina ei enää tahtonut ostaa mitään.

Tällä kertaa oli kuitenkin Gamelin, jonka hätä oli tehnyt yritteliääksi, tehnyt aivan uuden ja onnellisen keksinnön, ainakin omasta mielestään keksinnön, joka oli tekevä sekä piirroksien myyjän ja kaivertajan että hänet itsensä rikkaaksi mieheksi; se oli isänmaallinen korttipeli, jossa *l'ancien régime* kuninkaiden, rouvien ja sotamiesten sijasta oli hengettäriä, vapauden jumalattaria ja tasa-arvoisuuden vertauskuvia. Hän oli tehnyt luonnokset useimpiin näistä hahmoista ja oli jo saanut valmiiksi moniaita, ja hänellä oli kiire jättää Desmahis'lle ne, jotka jo voitiin kaivertaa. Onnistuneimmalta tuntui hänestä eräs vapaaehtoinen, joka yllään kolmikulmainen hattu, punakäänteinen sininen takki, keltaiset polvihousut ja mustat säärykset istui arkulla, jalat kuulakasan päällä ja pyssy jalkojen välissä. Se oli ”herttakansalainen”, joka vastasi entistä herttasotamiestä. Jo enemmän kuin puoli vuotta Gamelin oli piirustellut vapaaehtoisia ja aina samalla antaumuksella. Hän oli niistä myynyt muutamia, innostuksen päivinä. Useita riippui ateljeen seinillä. Viisi tai kuusi vesiväri-, *gouache*- tai pastellimaalausta virui pöydällä ja tuoleilla. Heinäkuussa 1792, jolloin kaikille Pariisin toreille oli rakennettu värväyskorokkeita, jolloin kaikki kabaretit oli koristettu lehvillä ja kaikuivat huudoista ”Eläköön kansakunta! Eläkäämme vapaina tai kuolkaamme!” ei Gamelin voinut mennä Pont-Neufin yli eikä kaupungintalon ohitse tuntematta sydämessään voimakasta vetoa tuota liputettua telttaa kohtaan, jonka alla nauhoitetut virkamiehet merkitsivät kirjoihin vapaaehtoisia marseljeesin kaikuessa. Mutta jos hän olisi liittynyt armeijaan, olisi hänen äitinsä jäänyt leivättömäksi.

Ilmoittaen tulostaan jo edeltäpäin kuuluvalla, raskaalla läähätyksellä astui kansalainen leskirouva Gamelin ateljeehen hikisenä, hengästyneenä ja punoittavana, kansalliskokardi niin huolimattomasti kiinni myssyn reunassa, että se joka hetki uhkasi pudota. Hän laski korinsa tuolille ja seisoaltaan, voidakseen paremmin hengittää, hän alkoi valittaa elintarpeiden kalleutta.

Miehensä elinaikana hän oli Rue de Grenelle-Saint-Germainin varrella hoitanut rautakauppaa, jossa myytiin La Ville de Châtellerault -tehtaan leimamerkin tavaroita, mutta nyt hän oli köyhä ja elää kituutteli poikansa maalarin luona pitäen tämän taloutta. Évariste oli vanhempi hänen molemmista lapsistaan. Mitä tytär Julie'hin tuli, joka aikaisemmin oli ollut muotikaupan myyjättärenä Rue Honorén varrella, niin parasta oli olla tietämätön hänen kohtalostaan, sillä ei ollut viisasta ilmoittaa, että hän oli karannut maasta erään ylimyksen kanssa.

– Herra Jumala! huokasi naiskansalainen Gamelin näyttäen pojalleen paksua, mustaa ja taikinaista limppua, – miten kallista leipä on; eikä se ole edes puhdasta vehnää. Torilla ei ole munia, ei vihanneksia, ei juustoa. Meidän täytyy syödä kastanjoita niin paljon, että pian muutumme kastanjoiksi itsekin.

Pitkän vaitiolon jälkeen hän jatkoi:

– Minä näin kadulla vaimoja, joilla ei ollut mitään ruokaa pikku lapsilleen. Köyhiin tämä kurjuus vasta koskeekin. Eikä tule parempaa, ennenkuin taas saadaan järjestys maahan.

– Äiti, sanoi Gamelin rypistäen kulmakarvojaan, – tästä nälänhädästä saamme kiittää hankitsijakiskureita ja rahakeinottelijoita, jotka köyhdyttävät kansaa ja vetävät yhtä köyhtä maan ulkoisten vihollisten kanssa tehdäkseen tasavallan vastenmieliseksi kansalaisille ja tuhotakseen vapauden. Siihen vievät tuollaisten brissotistien salaliitot, tuollaisten Pétionien ja Rolandien petokset! Saa kiittää onneaan, jos eivät liittolaiset vielä asevoimin astu Pariisia vastaan ja surmaa täällä kaikkia isänmaanystäviä, joista nälkä ei kyllin pian ole ehtinyt tehdä loppua! Ei ole yhtään aikaa hukattavana: täytyy määrätä rajahinta jauholle ja hakata pää poikki jokaiselta, joka keinottelee kansan elintarpeilla, yllyttää kapinaan tai on yhteisessä juonessa ulkomaalaisten kanssa. Konventti on muodostanut erityisen tribunaalin varta vasten tällaisten kapinallisten salavehkeilijäin tuomitsemista varten. Se on kokoonpantu isänmaanystäväistä, mutta onko sen jäsenillä myös oleva tarpeeksi tarmoa puolustaakseen isänmaata kaikkia sen vihollisia vastaan? Pankaamme toivomme Robespierreen: hän on kunnan mies. Mutta luottakaamme etenkin Marat'han. Hän rakastaa kansaa, ymmärtää sen todelliset edut ja palvelee niitä. Hän on aina ollut ensimmäinen paljastamaan pettureita,

” Pojan rakkaudesta, kuuliaisuudesta pyhiä käskyjä kohtaan hän teki tuon rikoksen, josta jumalat vielä voivat hänet vapauttaa, mutta jota ihmiset eivät milloinkaan anna anteeksi. Kostaakseen loukatun oikeuden hän kielsi luonnon, teki itsensä epäinhimilliseksi, repi sydämen rinnastaan.

NTAMO 2024

ISBN 978-952-215-910-6

NUORI, TAVALLINEN JA KILTTI PARIISILAINEN TAIDEMAALARI ÉVARISTE GAMELIN TAHTOO AUTTAA JA OLLA USKOLLINEN RANSKAN SUUREN VALLANKUMOUKSEN JOHTOON NOUSSEILLE UUSILLE HALLITSIJOILLE. ON VUOSI 1793 JA HÄNET KUTSUTAAN MUKAAN VALAMIEHEKSI KANSANTRIBUNAALIIN, JOSSA SAA LANGETTA TUOMIOITA OMILLE VASTUSTAJILLE. KUKA TAHANSA VOI PÄÄTYÄ GILJOTIINIIN.

ANATOLE FRANCE (1844–1924) OLI AIKANSA JOHTAVIA EUROOPPALAISIA ÄLYKÖITÄ, SOSIALISTI JA DEMOKRAATTI, JOKA 1912 ILMESTYNEESSÄ ROMAANISSAAN KÄSITTELEE MODERNIN MAAILMAN SYNNYTTÄNEEN POLIITTISEN TAISTELUN PERINTÖÄ. L. ONERVAN SUOMENNOS VUODELTA 1918 ON TOISEN VALIOKIRJAILIJAN JA YHTEISKUNTAKRIITIKON HIENOA TYÖTÄ. NTAMO-UUSPAINOKSEEN ON LISÄTTY JOUKKO HUOMAUTUKSIA.

